

ਭਗਤ ਭੀਖਨ - ਸਬਦ ੧

ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਬਰੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ ਭਏ ਕੇਸ ਦੁਧ ਵਾਨੀ ॥
ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ, ਭਗਤ ਭੀਖਨ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੬੫੯

ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਬਰੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ ਭਏ ਕੇਸ ਦੁਧ ਵਾਨੀ ॥
ਰੂਪਾ ਕੰਠੁ ਸਬਦੁ ਨਹੀ ਉਚਰੈ ਅਬ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਪਰਾਨੀ ॥੧॥
ਰਾਮ ਰਾਇ ਹੋਹਿ ਬੈਦ ਬਨਵਾਰੀ ॥
ਅਪਨੇ ਸੰਤਹ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਾਥੇ ਪੀਰ ਸਰੀਰਿ ਜਲਨਿ ਹੈ ਕਰਕ ਕਰੇਜੇ ਮਾਹੀ ॥
ਐਸੀ ਬੇਦਨ ਉਪਜਿ ਖਰੀ ਭਈ ਵਾ ਕਾ ਅਉਖਧੁ ਨਾਹੀ ॥੨॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਇਹੁ ਅਉਖਧੁ ਜਗਿ ਸਾਰਾ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਕਹੈ ਜਨੁ ਭੀਖਨੁ ਪਾਵਉ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ॥੩॥੧॥

ਸਾਰ: ਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਦਵੈਤ-ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਵਸਤੂਆਂ, ਸੰਬੰਧਾਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਡ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ ਤਦ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਤਮ-ਚਿੰਤਨ, ਅਨੁਭਵ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਰਸੀਏ ਬਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਾਰਗ ਸਾਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਬੰਧਨਾਂ ਅਤੇ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ, ਪੂਰਨਤਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਬਰੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ ਭਏ ਕੇਸ ਦੁਧ ਵਾਨੀ ॥

ਥੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂ ਵਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਾਲ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਡੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਰੀਰਕ ਤਾਕਤ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੇਪਰਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਰੂਪਾ ਕੰਨੁ ਸਬਦੁ ਨਹੀ ਉਚਰੈ ਅਬ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਪਰਾਨੀ ॥੧॥

ਗਲਾ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਭਾਵ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਦੇਹੀ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਕਦੇ ਮਾਣ ਦੇ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। (੧)

ਰਾਮ ਰਾਇ ਹੋਹਿ ਬੈਦ ਬਨਵਾਰੀ ॥

ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਚੇਤਨਾ ਵੈਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵੱਸ ਸਾਡੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਅਨੁਭਵੀ ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਅਉਖਧੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਪਨੇ ਸੰਤਹ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਰਸੀਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਬੇਕ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਮਾਥੇ ਪੀਰ ਸਰੀਰਿ ਜਲਨਿ ਹੈ ਕਰਕ ਕਰੇਜੇ ਮਾਹੀ ॥

ਸਿਰ ਦਰਦ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੈ, ਦੇਹ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਭੱਖ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦਾ ਤੜਪ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਅਜਿਹੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਕਲੇਸ਼ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਸਤਿਤਵਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਐਸੀ ਬੇਦਨ ਉਪਜਿ ਖਰੀ ਭਈ ਵਾ ਕਾ ਅਉਖਧੁ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਮਰਜ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦਵਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੈ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਟਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ ਬਾਰੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (੨)

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਇਹੁ ਅਉਖਧੁ ਜਗਿ ਸਾਰਾ ॥

ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਦੈਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਦਵੈਤ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਰੋਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੰਡ ਦੇ ਰੋਗ ਦੀ ਅਉਖਧੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਕਹੈ ਜਨੁ ਭੀਖਨੁ ਪਾਵਉ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ॥੩॥੧॥

ਨਿਮਰ ਭੀਖਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰੀਵੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹਿਤ ਹੈ। (੩)(੧)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਭੀਖਣ ਬੜੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਬਦਲਦਾ ਸਰੂਪ ਸਾਡੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਨੁਭਵਾਤਮਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੁਪਾਂਤ੍ਰਣ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅੰਤਰੀਵੀ ਚੰਗਿਆਈ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਉਪਚਾਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਏਕਤਾ, ਸਹਿਜਤਾ ਅਤੇ ਸਰਬਵਿਆਪਕ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation

ਵੈੱਬਸਾਈਟ: OnenessInDiversity.com

ਈਮੇਲ: onenessindiversityfoundation@gmail.com